

a három nemzet uniojáról szóló véd- és dacszövetség oklevele. Mátyás király ítélőbírái 1464. a Székelyföldön át Moldovába irányuló kereskedést szabályozzák. Mátyás király 1482. M.-Vásárhelynek vásárjogot ad. Báthory István véd- és kiváltságlevele a m.-vásárhelyi polgároknak 1487. II. Ulászló védlevele N.-Szebennek a székelyek ellen 1491. A székelyek a vajda ellen jogaik védelmére gyűlést hirdetnek Tordára a másik két nemzettel 1503. A székelyek határozatai a m.-vásárhelyi nemzetgyűlésen 1507. Sepszi-Szentgyörgy vásárjogát illető levelek 1510. 1555. II. Ulászló levelei a lázadó Székely János szász királybíró ellen 1513. Székelyország nemessége ipar szabályzata M.-Vásárhelyt 1514. Báthory Zsigmondé u. ott 1580. Az erdélyi alvajda levele a Dózsa kuruczai felőli hírekről 1514. Szapolyai János és Báthory István, Kristóf, Zsigmond rendeletei a székelyek Oláhországgal való kereskedésének szabályzásáról 1533—37. 1571—72. 1579. 1590. A m.-vásárhelyi országgyűlés végzései a székelyek hadi felszereléséről 1545. A székely Bölön és szász Mogyorós falvak határvillongása felől szóló ítélőlevelek 1547, 1555. 1561. A székely hat nem és 24 ág tisztviselésének sorrendi lajstroma 1548. a bécsi udv. levéltárból.

Báthory István Brutus János Mihály történetírót a n.-szebeni polgármesternek ajánlja 1575. A Báthoryaktól különféle adománylevelek székely birtokokról 1575—1602. Jobbágy lekötési és adományozási oklevelek 1577. 1583. 1584. 1587. 1588. 1593. 1594. 1598. Illyefalva vásárjogát illető oklevél 1578. Gyergyó-Ujfalú törvénye 1581. a mezői kártételek ellen. Zabolai Székely András végrendelete az orosz Pskow vára alatti táborban, a hol halálosan megsebesült 1581. Báthory István megerősítése 1682. majd halála után birtokának Esztelneken testvérei számára adományozása 1582. Csiki vasbányászoknak lőfőség adományozás 1591. A Békés lázadása és leveretése után Magyarországra kiköltözött Andrásyak levelei székely ősi birtokai visszaszerzése érdekében 1595. Mihály vajda védlevele Gerébéknek 1599. Leveretéséről szóló levelek 1600. Báthory Zsigmondtól a Sikó-család lőfőségi oklevele 1601. Báthory Zsigmond szabadság és kiváltságlevele „a hun ősökhez méltó vitézségű” Maros-széki székelyek számára. Báthory Zsigmond Liber Regiusában a székely nemesítések és lőfőségek lajstroma 1601—1602. stb. stb.

Ez a dióhéjba foglalt tartalomjegyzék szolgáljon némi tájékoztatásul e kötet tartalmáról, melyhez egy ny. ívnél több apró szedésű két hasábos névmutató járul (melybe nincsenek felvéve az 1602. székely lajstrom nevei) úgy, hogy az oklevelekben is m. e. másfél ezer székely név szerepel.

Az V. kötetet néhány hó múlva követendő a VI-ik kötet, mely a XVII. századi okleveleket öleli fel.

Az V. kötet megrendelhető a Székely Tört. Bizottság jegyzőjénél Kanyaró Ferencz tanár úrnál (Tivoli ú.), ára 2 frt.

Gr. Széchenyi Béla keletázsiai útazása.

A múlt hóban került ki a sajtó alul Dr. Széchenyi Béla gróf keletázsiai útjának tudományos eredményét tartalmazó monumentalis nagy művének második és utolsó kötete. Valamint az elsőt, úgy e vaskos kötetet is a grófnak világos és szabatos előszava nyitja meg, a mely rövidsége mellett is az egész kötet gazdag tartalmát felöleli s mintegy összegezi. Következik ez után Bálint Gábor kolozsvári egyetemi tanárnak tanul vagy dravida tanulmánya, a mely e kötetnek több mint egy harmadát teszi. Minthogy e tanulmány nyelvészeti s így nem-szak olvasókra a legkevésbé ismert tárggyal foglalkozik: szükségesnek tartottuk azt a lehető rövid vonásokban ismertetni azért, mert az ethnographia és történelem, úgy az egyetemes, mint a hazai, a nyelvészet elfogulatlan észleléseit nem ignorálhatja.

Több mint 70 éve, hogy a dán nemzetiségű E. Kr. Rask nyelvész és keleti utazó Kelet-Indiában járván, Kelet-India déli részének lakóit s azok nyelvét észlelve kimondotta, hogy Dél-India népeinek nyelve azon nyelvcsaládhoz tartozik, a melyet hol Szkytha, hol turáni, hol uralaltajinak neveznek.

Hasonló eredményre jutottak azután a következő észlelők, mint: Dr. K. Graul, Dr. Rev. Rob. Caldwell, Dr. Gundert stb. protestans hittérítők. Ezek között Dr. Caldwell angol tanul püspök több kiadást ért nagy művében a kérdést nyelvészetileg, néprajzilag és történetileg tárgyalva, végeredménykép kimondotta, hogy az általa dravida-sanskrit közös névvel jelölt 12 testvérnép 50 milliónyi lélekszámmal nyelvileg a szkytha vagy turáni nyelv-családhoz tartozik és abban legközelebb áll azon csoporthoz, a melyhez a turánság magyar ága is bizonyos pontokban közeledik. Az ethnographusok e nyelvészeti eredményt arra használták föl bámulatos logikával, hogy Dél-India nem-árja fajú népeiből csináltak egy önálló dravida népfajt. E furcsa osztályozásnál a főmotívum azon naiv gondolat volt, hogy miután eme népek legnagyobb része a műveltség magasabb fokán áll, mint a többi (?) turániak, tehát a dravidákat el kell a turániaktól választani.

A nyelvészek s különösen a hazai nyelvészet idegen fajú mesterei eme nyelvészeti eredményt egyszerűen tagadásba vették; s éppen ezért intézte gróf Széchenyi az expedíciót úgy, hogy Elő-Indiát útba ejtve, eme népeket s nyelvüket szemügyre vegye, annál is inkább, mert a déliindiai nyelveknek a magyar nyelvhez való hasonlósága olyan nem-nyelvész angol tiszteteknek is föltűnt, a kik Indiában szolgálván, a déli-indiai nyelvek egyikét vagy másikat ismerték és hazánkban útaztak. Az angol tiszttek eme nyilatkozatáról referáló Xantus János elhunyt ethnographusunkat Hunfalvy Pál nagyon élesen támadta meg. Ha élne látná, hogy a külföldi tekintélyes ismerettárok nem neki adnak igazat!

A tanulmányok szerzője Bálint Gábor, a főbb turáni nyelvek ismerője, tanulmányát a dél-indiai 12 testvérn nyelv közül a *kan-*

nada (angolul canaresse) nyelvvel kezdette, de csakhamar belátta, hogy a régi irodalom tekintetében a sanskrittal vetélkedő tamul nyelvet illeti a vezérszerep, mert a turáni hangtant, nyelv-szellemet és szókincset a tamul nyelv őrizte meg a legtisztábban. S éppen ezért szerző a tamul nyelvet az összes turáni nyelvek legrégebbi okmányának tartja s erre is fektette tanulmányában a főszólyt. Célja volt pedig e tanulmány által módot nyújtani honfitársainak egyszer arra, hogy ne legyenek kénytelenek vakon esküdni a tagadó mesterek szavaira, másodsor pedig arra, hogy a turánság irodalom nélküli számos nyelvei mellett olyannal is megismerkedhessenek, a mely a „szótagfogdosás“-on kívül (az elhunyt A. Schiefner nyelvtudós kifejezése) egyébire is való, régi és gazdag irodalmával szellemi kincseket nyújtván.

Szerző nézete Dr. Caldwell püspökétől csak abban tér el, hogy az idegen hangzású s több európai és tamul tudós által helyesen kifogásolt *dravida* nevezet helyett a tamult használja, mert ama név a sanskrit használat szerint nem turáni népeket is jelölő gyűjtő-név volt.

Szerző azzal, hogy a tamul nyelvet a turánság legrégebbi írott okmányának mondja, különösen a magyar nyelvészeket akarja figyelmeztetni arra, hogy amaz írott okmányt egyik turáni nyelv meghatározásánál sem mellőzheti az elfogulatlan nyelvész s így a magyar nyelvet is első sorban nem az irodalom nélküli, bizonytalan eredetű éjszakai nyelvek után kell megítélni, a mint tették idáig azok, a kikre nézve mind a magyar, mind az igazi turáni nyelvek szelleme és logikája idegen volt. Ugyanis ha az elfogulatlan észlelő azt látja, hogy a magyar nyelv számos alkatrésze közelebb áll a századok s talán ezredek előtt papír helyett pálmalevélre karczott tamul nyelvhez: elfogultság nélkül teheti-e azt a következtetést, mint tették a magyar nyelvészet idegen mesterei, hogy t. i. a magyar nyelv anyaga hiányos, alakja kopott?

A tanulni akaró magyar nyelvész számos példát láthat erre az egész tamul nyelvtanon és szótáron keresztül; a külföldi nem turanisták kedvéért pedig a német kiadás bevezetésében példákkal illusztrálta szerző nemcsak a magyarnak, hanem a többi turáni ágaknak is szoros összefüggését a tamullal. Ha tehát az elfogulatlan történészek tudomásul veszik azon nyelvészeti tényeket, hogy Ceylon szigetétől csaknem az éjszakai Jeges-tengerig és Nippon (Japán) legkeletibb határától az Adriai-tengerig azonos turáni hangtant, nyelv alakokat és mondattant észlelhetni: akkor az írott történet által csak imitt-amott érintett pontok közeit helyesebben tölthetik ki. Nevezetesen a tamul népek és indoszkythák valószínű összefüggését volna kívánatos biztosan megállapítani.

A második terjedelmesebb dolgozat e kötetben Dr. Török Aurél budapesti tud. egyetemi tanára. Az embertan tanára e művében az *expeditio* által Nipponnak *Ezo* (Yezo) szigetéről hozott ajnó koponya ismertetése alkalmából az egész koponyatant nagy alaposággal tárgyalja.

Hogy a képes lapok által jól ismert, bozontoson szőrös és dús hajzata meg szakála által ijesztő külsejű ajnó-nép tulajdonképen minő

emberfaj, azt véglegesen megmondani nehéz. Például Exner „Japan“ című művében azt mondja, hogy a széles mellű és vállú, meg magas homlokú ajnó inkább európai típus, mint ázsiai, azaz inkább árja fajú, mint türáni. Nyelvüket azért a pár szóért, a melyeknek társai a nippon, koreai, mandsu, magyar és más türáni nyelvben is megtalálhatók, türáni nyelvnek aligha nevezhetni. Például a *viz* nipponi nyelven *mizu* és ajnó nyelven *becz* (folyóvíz), ajnó *poo*, *pó*, vogul *pi*, *püv*, osztják *pokh* (fiú); ajnó *khocz*, magyar *húsz*, vogul *kusz*, osztják *khusz*, nippon *hata* stb.

Szerző az ajnókat egy ős emberfaj maradványának tartja, a mely egykor nagyobb számban Kelet-Ázsia tengerpartjait és szigeteit birta; míg a türáni nipponok százados harcokban nagy részben kipusztították, a megmaradt részt pedig a magas fekvésű *Ero*, *Szakhelin* és *Kurili* szigetekre szorították, a hol a dermesztő égélj siettetni kipusztulásukat.

Heller J. jezsuita szerzetes ismerteti az oly sokszor tárgyalt, de idáig még mindig hiányosan másolt nestorianus keresztény emlékkönek fölfödését, megtartását és adja a kő sinai és szír nyelvű fölíratának megfejtését. Hszingán fu városa mellett levő ezen emlékkő a Kr. u. 781 évben emeltetett, a mi azt mutatja, a mint Lóczy L. helyesen jegyezte meg, hogy a kereszténység Sinában már akkor el volt terjedve, a mikor a római egyház a sinai birodalomról tudomással sem birt.

A kötet többi részét a természetrajzi gyűjtések fölsorolása, tudományos meghatározásai és illustratioi töltik be mind hírneves szakemberektől, a kik a természetrajz csaknem minden osztályában mutatnak ki új fajokat, a melyekkel az expeditio eme tudományát gazdagította.

Sz. G.

Különfélék.

Dr. Szilasi Gergely.

Ennek az évnek január 17-ik napján hunyt el Naszódon a kolozsvári *Ferencz-József Tudomány-Egyetem* nyugalmazott nyelv. rendes tanára, dr. *Szilasi Gergely*. A román Encyclopedia számára írt „*Ön-életrész*“-a (Tribuna 8, 9. szám 1897.) szerint, született Bethlenben (Szolnok-Doboka) 1836. január 27-én. Tanult Debrecen, Kolozsvárt a piaristáknál, a hol 1855-ben „*praeclare maturus*“-nak nyilvánított. Azután a bécsi Sta Barbara kir. gör. kath. seminariumba került; a bécsi egyetemen 1862-ben a hittaniakból tudorrá avatott: 1865-ben a seminarium igazgatója lett, s esperesi rangot nyert. 1872-ben került